

OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIMINI TASHKIL ETISHNING MAZMUNI VA SHAKLLARI

Tashpulatov Ravshanbek Xusnutdinovich.
Katta o'qituvchi Toshkent Davlat texnika universiteti

Iqtisodiyotimizni erkinlashtirish yo'liga kirib borayotgan mamlakatimizda ta'lim tizimini isloh qilish, unga rivojlangan mamlakatlarning ilg'or texnolo-giyalarini joriy etish va yanada takomillashtirish, talabalarni mustaqil faoliyat yuritishga o'rgatish, milliy qadriyatlarimizni singdirgan holda ta'limni tashkil

etish bugungi kunda davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Hozirgi sharoitda talabalarning mustaqil ishini tashkil etish muammosi juda dolzarb bo'lmoqda. Chunki, fanlarni o'rganish uchun ajratilgan umumiy vaqt hajmidagi auditoriya mashg'ulotlarining ulushi kamayib mustaqil ishlar ulushi aksincha ortib borishini taqozo etmoqda.

Ta'lim jarayonida talabalar mustaqil ishini tashkil etish uchun "Ta'lim to'g'ri- sagi" qonunda ko'rsatilgan talablar quyidagilar:

1. O'quv tarbiya jarayonining sifatini jahon standartlari darajasiga ko'tarish.

2. Uzlaksiz ta'lim tizimini takomillashtirish.

3. Mutaxassisni o'z-o'zini rivojlantirish, mustaqil fikr yuritishga o'rgatish.

4. Innovatsion faoliyatga ega bo'lgan, ijodiy fikr laydigan shaxsni shakllantirish. Mustaqil ish - bu shunday bilim olish bo'lib, bunda talabalarning o'z oldilariga u yoki bu vazifalarni, maqsadlarni ongli ravishda qo'yishi, o'z faoliyatini rejalashtirish va uni amalga oshirish hamda o'zini baholay olish qobiliyatlari bilan aniqlanadi. Talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etishdagi asosiy vazifasi har qanday shakldagi mashg'ulotda intellektual tashabbus va tafakkurni rivojlantirish uchun psixologik va didaktik sharoitlarni yaratishdan iboratdir. Talabalar - ning mustaqil ishlarini tashkil etishdagi bosh tamoyil talabalarni individual ish - lashga urinishlarini ta'minlash kerak. Bunda ayrim topshiriqlarni normal va passiv bajarishdan uni ongli va faol bajarish sari yo'llash asosiy o'rin tutishi kerak, maqsad esa, avval o'quv mazmuni bilan, keyin esa ilmiy axborotlar bilan anglab ham - da mustaqil ishlashga o'rgatish va rivojlantirish malakasini muntazam ravishda

oshirib borish ko'nikmalarini hosil qilishdir.

Mustaqil ishlar tizimi deyilganda biz bir - biri bilan o'zaro bog'langan va bir - birini mazmunan to'ldiradigan va umumiy maqsadga bo'ysunadigan topshiriqlar mazmunini tushunamiz.

O'qituvchi topshirig'iga binoan va uning nazorati ostida talabalar tomonidan o'qituvchining bevosita ishtrokisiz maxsus ajratilgan vaqtda bajariladigan ish talabalarning mustaqil ishi deyiladi. Mustaqil ishlar o'quv jarayonining tashkil etuvchisi hisoblanadi. Har bir mashg'ulot uchun maxsus vaqt ajratilib, ular epizodik harakterda emas, balki reja asosida izchil tashkil etilishi lozim, ana shundagina ta'limda ko'zlangan maqsadga erishiladi.

Talabalarning faol mustaqil ishlarini faqat jiddiy va barqaror qiziqishlar mavjud bo'lganidagina amalga oshirish mumkin. Bundagi eng jiddiy omil kelgusi samarali kasbiy faoliyatga tayyorgarlik. Talabalarni mustaqil ishlarini faollashtirishga imkon beruvchi ichki omillar quyidagilar:

1. Qilinayotgan ishlarining foydaliligi. Agar talaba o'z ishlarini ma'ruza jarayonida, metodik qo'llanmada, laboratoriya ishida yoki amaliy mashg'ulotlar,

maqolalar tayyorlashda mumkinligini bilsa, uning bajarayotgan ishga munosabati keskin tarzda yaxshi tomonga o'zgaradi, hamda sifati ham ortadi. Shunga ko'ra talabani ruhan shu ishga tayyorlash, bajariladigan ishning zarurati ko'rsatib berilishi kerak.

2. Talabaning ijodiy faoliyatidagi ishtiroki. Bu nihoyatda xilma - xil ko'rinishlarda bo'lishi mumkin. Xususan kafedra tomonidan olib boriladigan ilmiy tadqiqot ishlari, badiiy ijod, metodik ishlar va.hk.

3. Fan olimpiyadalarida, ilmiy - tadqiqot ishlarida, amaliy ishlar tanlovlarida ishtirok etish.

4. Bilimlarni nazorat qilishda qiziqtiruvchi omillardan foydalanish (reting, testlar noan'anaviy imtihon shakli). Bu omillar tegishli holatlarda musobaqa ruhini vujudga keltiradi. Mana shu holatning o'zi talaba o'z ustida ishlashni, o'zini rivojlantirishga ichki ehtiyojini shakllantiradi va rivojlantiradi.

Talabalar mustaqil ishini tashkil etishda muayyan fan shakllarining xususiyatlarini, shuningdek har bir talabaning akademik o'zlashtirish darajasi va qobiliyatini hisobga olgan holda quyidagi shakllarda foydalanish maqsadga muvofiqdir:

1. Ayrim nazariy mavzularni o'quv va ilmiy adabiyotlar yordamida mustaqil o'zlashtirish.
2. Berilgan mavzu bo'yicha axborot tayyorlash (referat).
3. Seminar va amaliy mashg'ulotlarga tayyorgarlik ko'rish.
4. Laboratoriya ishlarini bajarishga tayyorgarlik ko'rish.
5. Hisob grafik ishlarini bajarish.
6. Kurs loyihasi ishlarini bajarish.
7. Bitiruv malakaviy ishi va magistrlik dissertatsiyasini tayyorlash.
8. Nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash va amaliyotdagi mavjud muammolarning yechimini topish (keys-stasi).
9. Maket modul va namunalar yaratish.
10. Ilmiy maqola, ilmiy anjumanga ma'ruza tezislarini tayyorlash.

O'qilayotgan fanning xususiyatlaridan kelib chiqqan holda talaba mustaqil ishini tashkil etishda boshqa shakllardan ham foydalanishi mumkin.

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, ta'lim tizimiga pedagogik innovatsiyaga rioya qilish, yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanib, talabalarni mustaqil faoliyat yuritishiga o'rgatish lozim.

Davlat ta'lim standartlarining bosh talabi ijodkor tafakkur sohibini yetishtirishdan iborat. Berilgan topshiriq talabani fikrlashga va ijodiy rivojlanishga olib kelishi lozim.

Didaktik tafakkurning shakllanishi va taraqqiy etib rivojlanishi ta'lim jarayonida amalga oshadi. Bu maqsadni amalga oshirish uchun talabalar fan asoslarini: bilim, ko'nikma va malakalarni chuqur egallab olishlari talab qilinadi. Talabalarga bilim berish bilan birga uni mustaqil ishlashga, mustaqil bilim olish, mustaqil kitob o'qish, erkin fikr yuritish, mavjud axborot bilan ishlashga qiziqtirish va o'rgatish nazarda tutiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. N.A. Muslimov. M.N. Usmanbayeva. "Innovatsion ta'lim texnologiyalari yordamida mustaqil ta'limni shakllashtirish". T. 2018 yil.
2. R.I. Isayev. "Multimedial aloqa tarmoqlari". T. 2019 yil.
3. N.N. Azizho'jayeva. "Pedagogik texnologiya va pedagogic mahorat". T. TDPU. 2013 yil.